

М. М. Капелюшна, старш. лаборант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

КОНЦЕПТ "МАСКУЛІННОГО" В РОМАНІ "МЕДОВИЙ МІСЯЦЬ, ГІРКИЙ МІСЯЦЬ" Р.П. ДЕ АЙАЛИ

Розглянуто питання гендерної ідентичності й проблеми концепту маскулінності на прикладі роману Р. П. де Айали "Медовий місяць, гіркий місяць" (1923). На основі літературних творів доби модернізму і теоретичних праць Г. Мараньона, проаналізовано парадигму розвитку образу чоловіка, характерну для Іспанії початку ХХ ст.

Ключові слова: *маскуліність, ідентичність, гендер, сексуальність.*

Кабальєро, торєро і Дон Хуан – три парадигми маскулінності, три стовпи, на яких тримається концептосфера "чоловічого" в іспанській культурі та свідомості. Однак, маскуліність, як і фемінність, з плином часу зазнає постійних редефініцій. Переосмислення цієї категорії, серед інших складових концептосфери гендеру, активізується в епоху модернізму, у фокусі якого знову опинилася природа людини, її здатність розвиватися, вдосконалюватися. В європейській культурі першої половини ХХ ст. природна категорія гендеру зазнала не лише епістемологічного, а й формального перекодування, – настільки розмаїтими стали літературні прийоми втілення глибинних процесів свідомого й підсвідомого персонажів, їх стосунків: згадаймо асоціативне письмо, потік свідомості та інші форми інтеріоризації у практиці відомих майстрів модерністської прози.

Іспанська модерністська проза не залишилася осторонь згаданої тенденції, але зберегла, як завжди, свою самобутність. Змінність, гнучкість концепту маскулінного фіксує вже проза покоління 98 року. Про те, що лише штучно створені концепти залишаються незмінними, не піддаються множинним тлумаченням, читаємо у Асоріна та М. де Унамуно. Так само гостро на штучні конструкти іспанського духовного життя реагує Р.П. де

Айала. Ідеї авторської філософії вітальності письменник активно втілює у своєму найбільш неоднозначному романі "Медовий місяць, гіркий місяць" (1923).

Подібно до найвідомішого твору Р.П. де Айали "Хуан-Тигр. Лікар своєї честі", роман композиційно розділений на дві частини ("Медовий місяць, гіркий місяць" і "Труди Урбано та Сімони"). У першій частині письменник створює образ домінуючої жінки та деспотичної матері Мікаели, яка вирішила виростити свого сина Урбано "першим ідеальним чоловіком" [2, с. 21]. Інакше кажучи, витворити штучну людину. Жінка береться за свій великий "проект", убачаючи у собі деміурга: "Того дня, тримаючи на руках це створіння, м'яке, пластичне і несвідоме, наче глина, що перебуває в очікуванні тої форми, якої надасть їй гончар, Мікаела думала: "Все залежить від мене...". Вона знала всі мерзенні подробиці справжнього життя вже у вісім років. Її ж син одружиться, не знаючи нічого"[2, с. 30–31; переклад наш – М.К.]

"Досконала людина", яку Мікаела прагне створити з Урбано, це Адам до куштування забороненого плоду; невинне створіння, незаплямоване пізнанням дійсності. Обираючи в якості наставника дитини Кастуло, класичного гуманіста, вона дає йому точні інструкції про те, як досягти створення "ідеального чоловіка". Кастуло і Мікаела власноруч займаються навчанням Урбано, використовуючи мову, позбавлену будь-яких натяків на фізичне чи сексуальне, створюють образ ідеального світу, дистанціюючись від усього земного, низького. Але наслідком цього стає не лише втрата юнаком зв'язку з дійсністю, а й втрата себе, своєї ідентичності, своєї маскулітності. Р.П. де Айалу турбує тема виховання, освіти, цензури, а тому за допомогою гіперболізації образів та ситуацій він підкреслює гостроту цих проблем для Іспанії початку ХХ ст. Отож, ретельному дослідженню в творі підлягають не лише поняття маскулітності та індивідуальності, а й соціально-культурна складова, яка й формує гендер. Ідею взаємопов'язаності статевого виховання особистості та її соціальної діяльності досліджував також відомий іспанський лікар та мислитель, Г. Мараньон. Він, слідом за З. Фройдом, намагався показати, що всі виміри життя чоловіків і жінок підпорядкува-

лися статевого впливу: "Мені скажуть: "Виходить, що все людське життя залежить від статі?". І я відповім – "Так"" [3, с. 24]. На думку мислителя, лише за умови, коли чоловіки стають абсолютно маскулініними, а жінки абсолютно фемінними, природність сексуальності буде досягнута цілісно і гармонійно. Висновок Мараньона у відомій праці "Три нариси про сексуальність" звучить доволі категорично: "Статева диференціація. Бути чоловіком і бути жінкою у всій повноті. Саме ця мета повинна обумовлювати розвиток людства" [3, с. 184]. Зсуви та коливання на осях фемінності та маскуліності суперечать природності, до якої тяжіє авторська філософія Айали. Навіть ім'я протагоніста, Урбано, є прямим посиланням до ворожої їй цивілізації, надмірної урбаністичності, а тому його шлях до Природи є суперечливим та складним. Відсутність чіткої статевої ідентифікації юнака призводить до страждань, неможливості віднайти у цьому світі ні свого місця, ні розуміння, ні щастя. Шлюб, такий жадааний Мікаелою, між її сином і Сімоною Сеа, яку її мати й бабуся так само виховували ізольовано від реального світу, не відбувається по-справжньому через майже едемську чистоту подружжя. Навіть випадкові зустрічні приймають молодят за брата з сестрою, а вони і не намагаються виправити помилку.

Для щасливого подружнього життя молодим людям необхідно заповнити пропущене в їх освіті та вихованні. І якщо Сімона готова механічно виконувати свої фемінні функції, то маскуліне начало Урбано абсолютно придушене спотвореним уявленням про чистоту його матері. Ще під час подорожі медового місяця Сімона переконана в тому, що матиме сина, уявляючи себе непорочною Дівою Марією. Не відаючи деталей процесу народження дитини, вона відчуває необхідність відповідати параметрам жіночності: бути дружиною та матір'ю. Протягом усієї оповіді Сімона не змінює своїх цілей і не долає власний емоційний егоцентризм, що перетворює її на яскравий приклад "естетики гротеску". Сімона – це тогочасна Іспанія, закута в консервативних рамках, цензурі, диктатурі, де механічно слідувати за кимось безпечніше, ніж думати. На відміну від неї, Урбано не дотримується якоїсь конкретної моделі для формування

маскулінної частини власного Я, він – модерністичний герой, схильний до рефлексії, відкритий світові, спраглий до змін.

Неповноцінна маскуліність Урбано також пов'язана з відсутністю її справжніх прикладів серед його оточення. Він зростав і дорослішав поряд з гротескними персонажами, чоловіками, які живуть під гнітом мізандричної Мікаели. Юнакові невідомі з дитинства такі чоловічі чесноти як сила, незалежність, ініціатива у стосунках. Інтимна близькість – тема-табу протягом семи днів медового місяця, про неї навіть бояться згадувати вголос, хоча імпліцитно всі герої торкаються цього питання. Ставши свідками невинної ідилічної бесіди Урбано та Сімони, Кастуло і Кончона, вірна служниця родини Сеа, відчувають взаємний еротичний потяг один до одного. Пізніше вони одружуються, у них народжується дитина, але вони ніколи по-справжньому не пізнають один одного, не зближуються духовно, демонструючи інакший приклад кохання: вона не припиняє звертатися до Кастуло на Ви, а він – вважати Кончону набагато більш маскуліною, ніж він сам. Таким чином Р.П. де Айала грає з читачем, підштовхує його до того, аби ширше поглянути на природу людини й побачити не тільки біологічну стать. Природа людини, як і гендер цікавила і Р. де Айалу, і його близького друга Г. Мараньона, який у своїй роботі вслід за Платоном розробляє ідею андрогінності: "Очевидно, що будь-яка людина від самого початку є двостатевою і лише згодом, у процесі свого розвитку, визначається стать, до якої особа належатиме протягом життя. Але ця конкретна стать майже ніколи не буває абсолютною, адже не існує маскуліності без домішки жіночого, так само не існує фемінності без чоловічого" [3, с. 126]. Очевидно, що Мараньон говорить про гендер, який формується зокрема й чинниками соціального та культурного. За відсутності цих складників статеві ідентичність залишається невизначеною, а тому Урбано і Сімона приречені залишатися наївними Дафнісом і Хлоєю, не розуміючи сміху, цікавості, а часом й осуду їх стосунків суспільством: оточуючі схильні вважати Урбано або гомосексуалістом, або імпотентом. І хоча ці судження помилкові, юнак ще не

в змозі подолати ці флуктуації від норми через дійсно травматичний досвід дорослішання.

Маскулінність Урбано багато в чому формується завдяки його невтамованій жаги до читання. Першою книгою, яку самостійно обирає юнак і з якої не вирвані сторінки його матір'ю, стає "Фінал Норми" П. Аларкона, твір "неймовірно наївний і позбавлений будь-якого сексуального підтексту, події якого, здається, відбувається скоріше з чистими духами, ніж з істотами з плоті та крові" [2, с. 125]. Урбано повністю поглинутий книгою, і це коротке відчуження від реальності абсолютно точно описане Х. Ортегою-і-Гассетом, який писав про здатність книг впливати на читачів, спричиняти миттєве божевілля, метаморфози, ідентифікацію себе з прочитаним, наводячи як приклад Дон Кіхота [4]. Сервантесівський інтертекст є особливо актуальним у романі Айали, адже назва другої частини, "Труди Урбано та Сімони" є експліцитним відсиланням до твору "Труди Персілеса та Сихізмунди" Сервантеса.

Урбано поволі крокує сходами маскулінності, вступаючи в боротьбу з нормами та рамками, нав'язаними суспільством; він більше думає, спілкується й приходить до висновку, що їх шлюб з Сімоною терпить крах не через відсутність фізичної близькості між ними, а тому, що вони побралися незнайомцями. А головне – вони досі не знають самих себе. І тому він діє: він щовечора проникає до будинку, в якому Сімона нині живе, наче у чарівному замку, під охороною семи злих тіток-старих дів. Завдяки цим вечорам на балконі Урбано усвідомлює, що ініціатива у стосунках належить чоловікові, він використовує не тільки поцілунки, а й слова як зброю для завоювання серця Сімони. І це йому вдається: молоді люди нарешті починають пізнавати один одного, зближуватися духовно, емоційно, врешті й фізично.

Урбано наважується викрасти свою наречену з монастиря, куди Сімону відправили її озлоблені тітки. Він поводить себе як лицар, герой, справжній чоловік, вони несуться назустріч своєму щастю, ось тільки тяжка хвороба Сімони зупиняє їх. Щоб полегшити лихоманку Сімони, вірна Кончона обрізає дівчині її прекрасне волосся, і відтепер та схожа на хлопчика. Це наштов-

хує Урбано на думку, що Сімоні варто переодягтися чоловіком для їх майбутньої подорожі у повторний медовий місяць, і вони знову зможуть представлятися братами. Схвалення ним зовнішньої метаморфози Сімони ставить під сумнів його бажання бути з жінкою, ілюструє ще неповну стабільність статевої ідентичності Урбано, показує, що ще є місце для змін та зцілення від травм, нанесених його вихованням.

Але порівняно з наївним янголом Урбано у першій частині роману, він зміг віднайти власний шлях і пройти його самостійно, як справжній чоловік. Урбано усвідомлює, що однаково неможливо як бути абсолютно інтегрованим у світ, гармонійно розчинитися у ньому, так і жити "поза світом", як цього прагнула для нього родина. Людина ж приречена жити у світі й усвідомлювати власну недосконалість. Врешті-решт невинний Урбано, який все життя вважав себе Адамом, який довічно житиме в раю, розуміє, що гріховним є не плід пізнання, гріховно – не знати.

Роман "Медовий місяць, гіркий місяць" має циклічну структуру: чотири розділи двох частин названі за фазами місяця ("Спадаючий місяць", "Зростаючий місяць", "Молодик", "Повня"), події відбуваються протягом чотирьох пір року, а останній епізод роману, друга подорож у кареті на медовий місяць, відбувається рівно за рік від першої. Тож у фіналі всі цикли завершуються, і цнотливе немовля врешті перетворюється на чоловіка. Урбано розвінчує власну невідповідність концепту маскулітності. Він говорить своїй дружині, що хоче "дитину з моєї плоті, а не як раніше, дитину з моїх мрій" [3, с. 387]. І така дитина незабаром народиться, тому можемо говорити про Урбано як про дієвого, самостійного, мужнього героя, який приймає на себе відповідальність не лише за власні вчинки, а й за життя інших.

Переосмислення літературних міфів про Дафніса та Хлою, Адама і Єву дає можливість Р.П. де Айалі зобразити чоловіка, який відходить від показної зовнішньої моральності і звертається до пошуків внутрішньої духовності. Урбано втілює нові вітальні можливості, представляє сучасного чоловіка, який водночас є спадкоємцем традиційних цінностей та поведінки, але здатний

відійти від них, надаючи перевагу індивідуальному над соціальним, природності, а не цивілізації. Граючи з концептом маскулінного, Айала вкотре підкреслює його транзиторність, здатність до трансформацій. Автор має намір виховати читача, використовуючи переосмислення міфів як спосіб запропонувати нові підходи до вирішення одвічних проблем. "Медовий місяць, гіркий місяць" – це інтелектуальний роман, наповнений ідеями, гіркою іронією та критикою соціальної реальності в Іспанії, він насичений настроєм новесентизму й модерністськими бажаннями розширити горизонти. А відтак інтелектуальне обігравання жанру роману виховання, юні протагоністи і їх непростий шлях до іншого, щасливого майбутнього якнайкраще слугують виконанню авторського задуму. У романі героїв чекає щасливий фінал, на відміну від самого Р.П. де Айала та інших іспанських письменників доби модернізму, яким довелося неабияк поборотися, відстоюючи свої реформаційні ідеї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Aresti N. Médicos, donjuanes y mujeres modernas: los ideales de feminidad y masculinidad en el primer tercio del siglo XX* / Nerea Aresti. – Bilbao : Servicio Editorial. Universidad del País Vasco/Euskal Herriko Unibertsitatea, 2001. – 283 p.
2. *Ayala R.P. de Luna de miel, luna de hiel* / R.P. de Ayala. – Habana. – Editorial arte y literatura. – 1979. – 402 p.
3. *Maracyn G. Tres ensayos sobre la vida sexual* / Gregorio Marañón. – Mexico. – Diana. – 1957. – 250 p.
4. *Ortega y Gasset J. Meditaciones del Quijote* / Jose Ortega y Gasset. – Madrid. – Alanza editorial. – 2005. – 168 p.

Стаття надійшла до редколегії 27.04.16

М. М. Капелюшная, ст. лаборант
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

КОНЦЕПТ "МАСКУЛИННОГО" В РОМАНЕ "МЕДОВЫЙ МЕСЯЦ, ГОРЬКИЙ МЕСЯЦ" Р.П. ДЕ АЙАЛЫ

Рассмотрены вопросы гендерной идентичности и проблемы концепта маскулинности на примере романа Р. П. де Айала "Медовый месяц, горький месяц" (1923). На основе литературных произведений эпохи модернизма и теоретических

работ Г. Мараньона представлена новая парадигма развития маскулинного образа мужчины в тексте Айалы, характерная для Испании начала XX в.

Ключевые слова: маскулинность, идентичность, гендер, сексуальность.

M. M. Kapeliushna, Senior Departmental Assistant
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CONCEPT OF "MASCULINITY" IN R.P. DE AYALA'S NOVEL "HONEYMOON, BITTERMOON"

The gender identity and the problem of the concept of masculinity in the novel of R.P. de Ayala "Honeymoon, Bittermoon" (1923) were reviewed. The development of paradigm of the masculine image, representative for Spain of the early 20th century, was analyzed on the basis of shifting of literary concepts of the period of modernism and the theoretical works of G. Marañon.

Keywords: masculinity, identity, gender, sexuality.

УДК 821.161.2.14.09

В. Квіцинська, викладач
НМУ імені О. О. Богомольця, м. Київ

ПРО ПОЛЕМІКУ З ПРИВОДУ ОПОВІДАННЯ "ДОРА" МИХАЙЛА ЖУКА, НАДРУКОВАНУ В "ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОМУ ВІСНИКУ"

Розкрито специфіку ранньої неординарної малої прози М. Жука, що викликала полеміку серед читачів "Літературно-наукового вісника", на сторінках якого було опубліковано гостропроблемне оповідання "Дора".

Ключові слова: мала проза, оповідання, новела, полеміка, композиція.

Малій прозі М. Жука була властива чуттєва розкутість, діонісійська стихія, органістичний культ. Прозаїк, як і А. Крушельницький, М. Могилянський, цікавився образом нової жінки, чоловіче трактування якого відрізнялося від таких образів у творах Наталі Кобринської, Ольги Кобилянської чи Лесі Українки, – швидше його увагу привертала інтерпретація цієї проблеми А. Стрінберга й Г. Ібсена, зокрема Арцибашева, з яким полемізував в оповіданні "Травень", теорія психоаналізу З. Фрейда, що